

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

EL SANATLARI TEKNOLOJİSİ

CİCİM DOKUMA

ANKARA, 2012

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
 - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
 - **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. CİCİM DOKUMA	3
1.1. Kırkıtli dokumalar	3
1.1.1. Tarihçesi	3
1.1.2. Çeşitleri	4
1.2. Cicim Dokuma	4
1.3. Cicim Dokuma Türleri	5
1.3.1. İki Atlamalı Cicim Dokuma	5
1.3.2. Üç Atlamalı Cicim Dokuma	6
1.4. Cicim Dokumada Desen Özellikleri	6
1.4.1. Desen Araştırma	6
1.4.2. Yararlanılacak kaynaklar:	6
1.5. Motif Özellikleri	7
1.6. Yöresellik	7
1.7. Motif Anlamları	7
1.8. Desen Hazırlama	9
1.8.1. Desen Hazırlarken Kullanılan Araç Gereçler	10
1.8.2. Desen Hazırlama Aşamaları	10
UYGULAMA FAALİYETİ	12
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	13
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	14
2. CİCİM DOKUMAYA HAZIRLIK	14
2.1. Bez Ayağı Dokuma	14
2.2. Zincir (Çiti) Örme	15
2.3. Cicim Dokuma	16
2.4. Cicim Dokuma Yaparken Dikkat Edilecek Noktalar	17
2.5. Dokumayı Tezgâhtan Çıkartma	18
2.6. Saçak Bağlama	18
2.6.1. Saçak yaparken dikkat edilecek noktalar:	19
2.7. Cicim Dokuma Örnekleri	19
UYGULAMA FAALİYETİ	27
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	31
MODÜL DEĞERLENDİRME	32
CEVAP ANAHTARLARI	33
KAYNAKÇA	35

AÇIKLAMALAR

ALAN	Eİ Sanatları Teknolojisi
DAL/MESLEK	Eİ Dokumacılığı
MODÜLÜN ADI	Cicim Dokuma
MODÜLÜN TANIMI	Cicim Dokumayı öğreten öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	Kilim dokuma modülünü almış olmak
YETERLİLİK	Cicim Dokuma yapmak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Gerekli ortam sağlandığında cicim dokuma konusunda bilgi sahibi olacaktır Amaçlar 1. Cicim dokuma hakkında bilgi sahibi olabileceksiniz. 2. Cicim dokuma yapabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Aydınlik ve temiz ortam Donanım: Aydınlik ortam, görsel basılı kaynaklar, mukavva, makas, cetvel, milimetrik kâğıt, boya kalem, kalem, tezgâh, çözgü ipleri, dokuma ipleri, desen, atkı ipleri, kirkit
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modülün içinde yer alan, her faaliyetten sonra verilen ölçme araçları ile kazandığınız bilgileri ölçerek kendi kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen, modülün sonunda, size ölçme aracı (test, çoktan seçmeli, doğru-yanlış, vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

El dokumacılığında temel olan Kilim, cicim, zili, sumak teknikleri ana unsur olarak yer alır. Günümüzde teknolojinin gelişmesi ile el dokumacılığı kaybolmaya yüz tutmuş durumdadır. El dokumacılığını yaşatmak için istenilen amaca uygun üretim biçimini yakalamak, kaliteli araç gereç seçimi yapmak çok önemlidir. Seçilen alet ve gereçleri düzgün kullanabilmek, dokuma tezgâhlarını tanımak, özelliklerini bilmek kaliteyi artıran unsurlar içinde yer almaktadır.

El dokuma altında üretimin istenilen kalitede ve kapasitede geliştirilebilmesi için kullanılan dokuma tezgâhlarının özelliklerini bilmek, tezgâhlar ve dokumalar hakkında bilgi sahibi olmak kaçınılmaz bir ihtiyaçtır.

Bu modülde cicim deseni hazırlamayı, örgü hazırlamayı, cicim dokumaya başlamadan önce yapılacak çalışmaları, cicim dokumayı ve dokunan ürünü tezgâhtan çıkartma becerisini kazanacaksınız. Edindiğiniz bilgi ve kazandığınız beceriler el dokuma alanını ve çalışma koşullarını tanımanıza yardımcı olacaktır.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Gelenekselliğe, yöreselliğe ve yeniliklere uygun cicim dokuma,deseni hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Kirkitli Dokumalar ile ilgili bilgi toplayınız.
- Cicim Dokuma ile ilgili bilgi toplayınız.
- Motif özelliklerini araştırınız.
- Desen hazırlama yöntemlerini araştırınız.
- Cicim dokuma desenlerinin fotoğraflarını çekiniz.
- Elde ettiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1.CİCİM DOKUMA

1.1.Kirkitli dokumalar

El dokumalarının dokumasında; atkı ipliğini ve ilmekleri sıkıştırmak amacıyla kullanılan araca ‘Kirkit’ ve bu aracın kullanıldığı el dokumalarına da ‘Kirkitli Dokumalar’ denilmektedir.

1.1.1.Tarihçesi

Dokumacılık çok eski sanatlardan biridir. İlk insanlar vücutlarını dış etkenlerden korumak için hayvan derilerini kullanmışlardır. Önce hayvan postları ve deriyle daha sonrada bitki sap ve lifleriyle dokuma yapmayı öğrenmişler. Bitki saplarıyla başlayan dokumacılık, yün ve pamuktan dokumalarla günümüze kadar gelmiştir. Elde edilen lifler uzun olmadığından dokumaya elverişli değildi. Bitkisel veya hayvansal liflerin birbirine eklenerek iplik yapılması, istenilen uzunlukta dokumalar yapma olanağı vermesi bakımından önemli bir buluş olmuştur. Bilinen en eski halı, M.Ö. 5-3 yüzyıllar arasında Orta Asya’da dokunan ve dokunduğu bölgenin adını alan PAZİRİK halısıdır.

Kirkitli dokumaları bulan ve geliştirenler Türklerdir. Kirkitli (kilim-cicim-sumak-zili, halı) dokumalar, Türklerin Orta Asya’dan göç etmesiyle dünyaya yayılmıştır. İnsanların, konutların döşenmesinde örtü ve yaygı gereksinimlerini karşılamak amacıyla yün ipliklerini birbiri arasından bir alt bir üst geçirerek ilkönce kilim yaptıkları, sonradan da bu ipliklerin arasına kısa yün ipliklerini düğümleyerek halıyı buldukları sanılmaktadır. Geleneksel Türk

El Sanatları, Anadolu'nun binlerce yıllık tarihinden gelen çeşitli uygarlıkların kültür mirasıyla, kendi öz değerlerini birleştirerek zengin bir mozaik oluşturmuştur. Dokumacılık Anadolu'da çok eskiden beri yapıla gelen, çoğu yörede geçim kaynağı olmuş ve olmaya devam eden bir el sanatıdır.

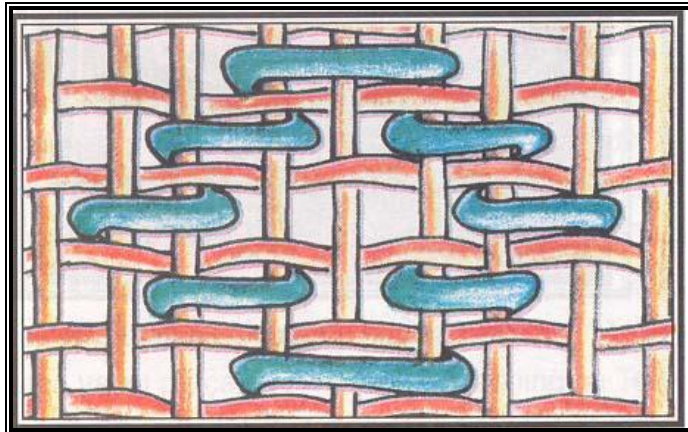
Kilim, cicim, zili, sumak ve halı dokumalar bu güne kadar, dağınık olarak Türkiye'nin hemen her yerinde dokunmuş ve dokunmaktadır. Türkiye'nin doğal koşullarının değişik ve tarih boyunca çeşitli kültürlerle yuva olmasından dolayı bu dokumalar, teknikleri ve desenleri bakımından çok çeşitlidir. Ancak bölge özellikleri göstermekte ve geleneksel olarak yapıldıkları için bilhassa desen bakımından çok az değişmektedir. Bu nedenle kolaylıkla tarihsel sıralama yapılamamaktadır. Sadece renklerinden, sentetik boyaların ülkemize giriş tarihi olan 1880 ve 1890sonrası veya öncesi olarak tarihlendirme yapılabilmektedir. Bu da her zaman geçerli olamaz.

1.1.2.Çeşitleri

Düz kirkitli dokumalar Kilim, Cicim, Zili, Sumak, Halı şeklinde sıralanmıştır. Kilim, kendi içinde dokunmuş özelliklerine göre farklı gruplara ayrılır. Cicim dokumada dokunmuş özellikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Sumak dokuma dört çeşitte dokunup üretilmektedir. Genellikle sumak diğer dokumalar içinde yardımcı süsleme gibi kullanılmaktadır. Düz kirkitli dokumalar, farklı dokuma teknikleriyle oluşturulmasına karşın genel olarak kilim adıyla bilinmektedir. Buda yanlış bir bilgidir. Dokunmuş ve kullanım özellikleri bakımından hepsinin karakteristik özellikleri farklıdır. Anadolu'da dokunan kilimler desen özelliklerine göre Türk, Yörük, Türkmen ve Afşar gibi isimlerle anılırlar. Yalnız bu kilimlerde, bir motif değişik isimler alarak hepsinde kullanılabilir. Aynı isimde olup da farklı, hiç birbirine benzemeyen birçok motiflere de rastlanmaktadır.

1.2. Cicim Dokuma

Cicim; çözü ve atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırma suretiyle meydana getirilen dokuma türüdür. Dokumanın yüzeyinde sonradan iğne ile yapılmış gibi kabarık desenler oluşur. Zemini oluşturan atkı ve çözü iplikleri genellikle aynı renk ve kalınlıkta, deseni meydana getiren iplikler ise ayrı renk ve kalınlıkta olur.

Desen 1.1. Cicim Dokuma Deseni

Resim 1.1. Cicim Dokuma

Resim 1.2. Cicim Dokuma

1.3. Cicim Dokuma Türleri

Cicim atkı yüzlü veya bez ayağı tekniğiyle yapılır, desen ipinin atılış şekline göre iki atlamalı veya üç atlamalı olarak farklılık gösterir.

1.3.1. İki Atlamalı Cicim Dokuma

Desen iplikleri iki çözgü üzerinden atlayarak ilerler. Desene göre dokumanın arkasında, yukarıya çapraz, sağa ve sola doğru devam eder. Desen iplikleri sırayı tamamladığında

atkı ipliği atılır. Genellikle bez ayağı zemin üzerine serpm motifler dokunur. Sık motifli, atkı yüzü cicim dokumalarda da aynı teknik uygulanır.

1.3.2.Üç Atlamalı Cicim Dokuma

Bu tür cicim dokumalarda desen iplikleri üç çözü ipliği atlayarak ilerler. Bez ayağı veya atkı yüzü zemin üzerine sık motifler uygulanır.

1.4. Cicim Dokumada Desen Özellikleri

- Cicim dokumasının deseni kareli çizilir.
- Kareli kâğıtta her dik kare sırası bir çözü ipliğinin, her yatay kare sırası ise bir atkı ipliğinin karşılığıdır.
- Desenin neresinde, hangi renkte desen ipliği, kaç tane çözü ipliğinin, üzerinden atlayıp arkaya geçecekse, o kadar kareyi, o desen ipliğinin renginde boyanır.
- Desen ipliği sıralarının aralarında birer yatay kare sırasını boş bırakılır. Bunlar, desen ipliklerini aralarında sıkıştırarak atkı ipliklerinin karşılığıdır.
- Deseni ende, dokumanızda kullanacağınız çözü ipliği sayısı kadar kare içine sığdırmak veya yerleştirmek zorunda olduğunuzu unutmayınız.
- Dokuma yapılırken, iplikler sıkıştırılacağı için, kareli kâğıttakine göre daha basık bir desen elde edileceğini dikkate alınız.

1.4.1.Desen Araştırma

Cicim dokuma deseninin hazırlanmasından önce, hazırlanacak desenle ilgili bir ön araştırmanın yapılması gerekmektedir. Desen araştırması yapabilmek için geçmişten bu güne kullanılan cicim dokuma desenleri görülmeli, cicim dokumalarda kullanılan desenlerin biçimleri, kullanılan motiflerin özellikleri araştırılarak, desen hazırlama işleminin birinci basamağını gerçekleştirilmelidir.

Cicim dokumacılığında desenler oluşturulurken atkı iplikleri ve desen iplikleri sıra takip eder. Atkı İpliği atıldıktan sonra yapılacak desene göre desen ipliği bir veya daha fazla çözü ipliği üzerinden atlatılarak desen oluşturulur.

Cicim dokumalarda dokumanın yüzeyinde meydana getirilen desenler kullanılan desen ipliğinin kalınlığına ve inceliğine, desendeki motiflerin birbirine çok yakın serpm motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm verirler.

1.4.2.Yararlanılacak kaynaklar:

Bir dokumanın yöresel özelliklerini en iyi yansıtan faktörlerden biri olan cicim dokuma desenlerini araştırmada yararlanılacak kaynaklara ulaşmak, günümüzde oldukça kolaylaşmıştır.

Genel olarak söyleyecek olursak yararlanılacak kaynaklar şunlardır:

- Daha önce yapılmış cicim dokumalar ve bunların resimleri
- Daha önce çalışılmış cicim dokuma desenleri
- Kitap, dergi, basılı kaynaklardaki cicim dokuma motif ve resimleri

- İnternet siteleri
- Geometrik Desenler
- Bitkisel Karakterler

1.5. Motif Özellikleri

- Geometrik desenler (kare-dikdörtgen).
- Canlı ve cansız varlıklar (insan-hayvan-koçboynuzu-eşya).
- Doğa (çiçek- ağaç-kuş-bulut).
- Bitkisel karakterler (çiçek-ağaç).
- Duygu ve düşünceleri anlatan desenler (eli belinde-elti eltiye küstü).
- Cicim dokumalara baktığımızda genelde parlak renklerle dokunduğu dikkati çekmektedir. Cicim ince dokunmuş nakışlı kilimdir.
- Dokumalar tek parça yapıldığı gibi ince uzun şeritler halinde birkaç parça da dokunabilir.
- Dokuma parçalarına **kanat** veya **şak** denir.
- Motiflerde genellikle parlak renkler kullanılır. (**Kırmızı** (vişne), **lacivert** (koyu gök), **koyu sarı** (kınalı sarı), **siklamen** (almes), **mor** (deli mavi), **siyah** (gara veya ana gara), **yeşil** (ceviz), **çimeni yeşil**, **beyaz**, **mavi**, **turkuaz**)
- Motifler genellikle geometrik, duygu ve düşünceleri anlatan bitkisel karakterler taşımaktadır
- Dokuma kenarları genellikle ince bordürlerle çevrilir.

1.6. Yöresellik

Düz el dokumaları dokundukları yerlere göre de isimlendirilirler. Bunun için şehir merkezlerinden başlayarak kasaba, bucak, köy ve göçebe halinde yaşayan aşiretler esas alınabilir. Antep, Siirt, Silifke, Kırşehir, Karaman, Sivas, Emirdağ, Eşme, kilim ve dokumaları ilk akla gelen dokumalardır.

1.7. Motif Anlamları

Dokumalar insanların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarını karşılamak, beklentilerini yerine getirmek için dokunurdu. Dini inançlar ve dinsel yaşam filozofik düşünceleri, insan ruhunu zenginleştirdi ve geliştirdi.

Dokumalardaki motiflerin anlamları bölgelere göre farklılık gösterir. Ancak motifler dini inançları, asaleti, gücü sembolize eder. El dokumacılığında dokumaların dili sadece dokumacının hünerini göstermekle kalmaz, ayrıca onların mesajlarını da iletir.

Cicim dokumalarda çeşitli hayvan, çiçek ağaç gibi figüratif motiflerin yanı sıra soyut motifler de yer alır.

- **Kartal** : Güç, kudret, muska, hükümet egemenliği ve eski dini törelerden ortaya çıkan tılsımlar gibi öğeleri temsil eden kartal figürleri, halı dokumacılığında totemleri işaret eder.

Resim 1.3. Kartal

- **Pıtrak:** Pıtrak, insanların giysilerine ve hayvanların tüyelerine yapışan pamuksu bir bitkidir. Onun, kem bakışları savuşturmaya gücünün yettiğine inanılır. Diğer taraftan çiçeklerle dolu anlamında gelen "Pıtrak gibi" deyimini, bu motifin bolluğun bir sembolü olarak un torbaları üzerinde kullanılmasını açıklar.

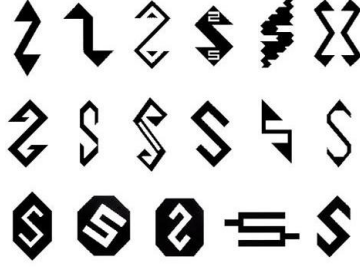
Resim 1.4. Pıtrak

- **Göz:** Bazı insanları kötülüğe, zarara, şanssızlığa ve hatta ölüme bile sebep olan güçlü bakışları olduğuna inanılır. Göz motifleri, insan gözünün kem bakışlara karşı en iyi koruyucu olduğu inancından dolayı ortaya çıkarıldı.

Resim 1.5. Göz

- **Çengel :** Türk halılarında çeşitli çengel tipleri, insanları tehlikelerden koruması için sık sık kullanılır.

Resim 1.6.Çengel

- **Bereket:** Birlikte kullanılmış "elibeline" ve "koçboynuzu" motifleri bir erkek ve bir kadını belirtir. Bereket deseni, dişiyi gösteren iki adet "eli belinde" motifi ve erkeği gösteren iki adet "koçboynuzu" motifinden oluşur. Kompozisyonun ortasındaki göz motifi, aileyi kem gözlerle karşı koruması için kullanılmıştır.

Resim 1.7. Bereket

- **Ejderha:** Ejderha, aslan gibi ayakları, yılan gibi kuyruğu olan ve kanatları bulunan mitolojik bir yaratıktır. Ejderha, hava ve suyun efendisidir. Ejderha ve Anka'nın uçuşunun, bereketli bahar yağmurları getirdiğine inanılır. Kocaman bir yılan olduğuna inanılan ejderha, hazinelerin ve hayat ağacı gibi sırlı nesnelerin koruyucusudur.

Resim 1.8. Ejderha

1.8. Desen Hazırlama

Yüzeylerin üzerinde varlıkları, nesnelere belirli çizgilerle gösterme, tasvir etme olarak adlandırılabilir.

- Cicim dokuma deseni kareli kâğıda çizilir.
- Kareli kâğıtta her dik kare sırası **çözgü** ipliğinin; **yatay** kare sırası **atkı** ipliğinin karşılığıdır.
- Desende; hangi renk desen ipliği, kaç çözgü ipliğinin arkasından atlayıp geçecekse, o kadar kare o desen ipliğinin renginde boyanır.
- Her desen ipliği sıralarının aralarına bir kare yatay sıra boş bırakılır.
- Boş bırakılan sıralar desen ipliklerinin aralarında sıkışacak atkı iplerini gösterir.
- Deseni, en genişliğinde dokumada kullanılacak çözgü ipliği sayısı kadar kare içine sığdırmak gerekir. Dokumanın çok enli dokunması pek mümkün olmayabilir. Genişliği taraktaki delik ve ara sayısı belirler.
- Çizim ile dokuma arasında farklılıklar olabilir. İplik kalınlığı dokumada dikkate alınmalıdır.

1.8.1. Desen Hazırlarken Kullanılan Araç Gereçler

- Görsel basılı kaynaklar,
- Dokuma ürünler,
- Makas,
- Cetvel,
- Milimetrik kâğıt,
- Boya kalemi,
- Mukavva,
- Kalem,

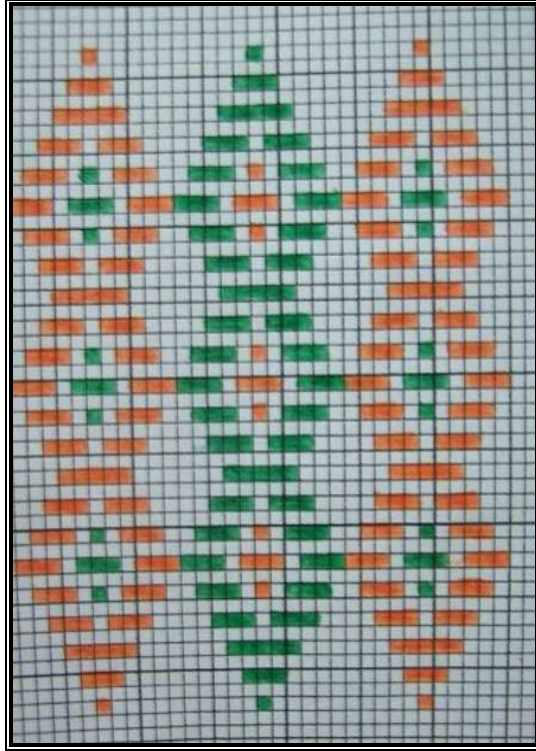
1.8.2. Desen Hazırlama Aşamaları

- Dokunulması düşünülen cicim dokumanın öncelikle boyutları belirlenir. Daha sonra cicim dokumadaki düğüm sayıları hesaplanarak her düğümün bir kareye geleceği gerçeğini unutmadan, boyutlara uygun kareli kâğıt hazırlanır.
- Desen kurşun kalemle kareli kâğıda çizilir.
- Kurşun kalemle taslak çalışması yaparak, kareli kâğıtta yerleri belirlenmiş desen, hazırlanacak cicim dokumada uygulanacak renklerle boyanır.

Cicim dokumanın fonuna uygun renkte tamamı boyanarak desen çalışması tamamlanır.

Resim 1.9. Cicim dokuma

Desen 1.2: Cicim dokuma deseni

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıda verilen bilgiler doğrultusunda Cicim Dokuma ve Desen Hazırlama konularında araştırmalar yapıp dosya hazırlayınız

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Kirkitli Dokumalarla ilgili bilgi toplayınız.	➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz ➤ Sanal ortamdan faydalanabilirsiniz
➤ Cicim dokumanın tanımını araştırınız.	➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz ➤ Sanal ortamdan faydalanabilirsiniz
➤ Cicim dokumanın tarihçesini araştırınız.	➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz ➤ Sanal ortamdan faydalanabilirsiniz
➤ Cicim dokuma türlerini araştırınız.	➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz ➤ Sanal ortamdan faydalanabilirsiniz
➤ Cicim desenleri ile ilgili bilgi toplayınız.	➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz
➤ Motif Özellikleri ile ilgili bilgi toplayınız.	➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz
➤ Desen hazırlama şekillerini araştırınız.	➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz
➤ Cicim dokuma fotoğrafları çekiniz.	➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz
➤ Cicim desenlerinin fotoğraflarını çekiniz.	➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz
➤ Topladığınız bilgi ve dokümanları dosya haline getiriniz.	➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz ➤ Sanal ortamdan faydalanabilirsiniz

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

1. () El dokumalarının bir kısmının dokunmasında; atkı ipliğini ve ilmekleri sıkıştırmak amacıyla kullanılan araca 'Kirkit' denir.
2. () Cicim; çözü ve atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırma suretiyle meydana getirilen dokuma türüdür.
3. () Cicim dokumalarda dokumanın yüzeyinde meydana getirilen desenler kullanılan desen ipliğinin kalınlığına ve inceliğine, desendeki motiflerin birbirine çok yakın serpm motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm verirler.
4. () Cicim dokumada motiflerde genellikle mat renkler kullanılır.
5. () Kareli kâğıtta her dik kare sırası atkı ipliğinin; yatay kare sırası çözü ipliğinin karşılığıdır.
6. () Kartal figürleri güç, kudret, muska, hükümet egemenliği ve eski dini törelerden ortaya çıkan tılsımlar gibi öğeleri temsil eder.
7. () Cicim dokumalarda çeşitli hayvan, çiçek ağaç gibi figüratif motiflerin yer alır. Soyut motifler de yer almaz.
8. () Yüzeylerin üzerinde varlıkları, nesnelere belirli çizgilerle gösterme, tasvir etmeye Desen denir.
9. () Dokuma parçalarına **kanat** veya **şak** denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Geleneksel el sanatlarımıza özgü kültürel özeliğimizi yansıtan cicim dokuma yapabileceksiniz.

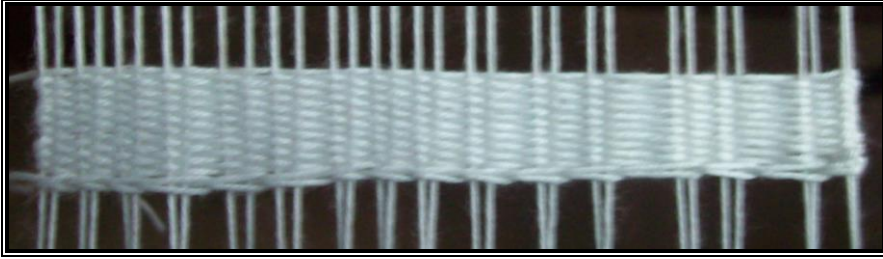
ARAŞTIRMA

- Çevrenizde bulunan dokuma atölyelerini inceleyiniz.
- Cicim dokuma ile ilgili bilgi toplayınız.
- Cicim dokuma çeşitlerini araştırınız.
- Cicim dokuma yaparken dikkat edilecek noktaları araştırınız.
- Cicim dokuma konusunda sanal ortamda ve basılı kaynaklardan kaynak taraması yapınız.

2. CİCİM DOKUMAYA HAZIRLIK

2.1. Bez Ayağı Dokuma

Çözü iplikleri üzerine iki sıra argaç atılır ve sonra zincir halkası örülür. Dokumanın başlangıcında ve bitişinde 5-10 sıra çözgü ipi ile düz dokuma (bez ayağı) yapılır. Atkı ve çözgülerin eşit şekilde, birbirinin altından ve üstünden geçtiği dokuma türü bez ayağı veya düz dokumadır. Normal gerilimdeki atkı ve çözgülerin arsından orta gerginlikte atkılarının geçirilmesi ile atkı ve çözgülerin eşdeğerli olarak yüzeyde görüldüğü bir dokuma çeşididir.

Resim 2.1: Bez ayağı dokuma

2.2. Zincir (Çiti) Örme

Zincir halka ile çiti örme aynı işlevi yapar. Yöresellik bakımından değişik adlar verilebilir. Zincir örme atkı iplerinin çözülmemesi ve başlangıç dokumasının net, düzgün durması için gereklidir. Dokumaya bitirirken çiti veya zincir halkası örülür.

Cicim dokumaya başlamada iki teknik kullanılır. Bunlar; Zincir halkası (çiti örme) tekniği ve bez ayağı dokumadır.

- Sol el işaret parmağına iplik dolanır.

Resim 2.2: İpliğin ele dolanması

- İpin ucu işaret parmağı ve başparmak arasında tutulur ve içten dışa doğru çevrilerek halka yapılır.
- Halkanın içinden işaret parmağı yardımı ile aradaki iplik içerden çekilerek zincir halkası oluşturulur.
- İşlem tekrar edilerek dokumanın eni kadar zincir örme yapılır.

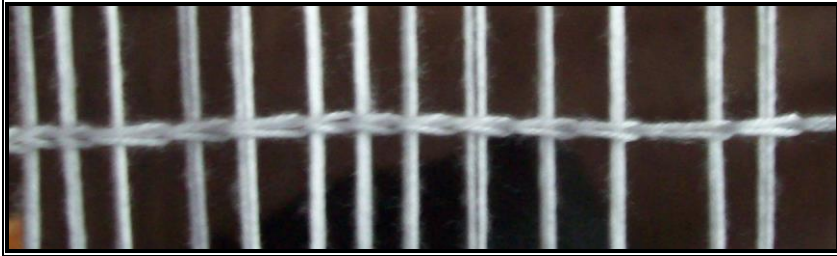
Resim 2.3: Zincir halka oluşturma

Resim 2.4. İpin içten çekilmesi

Resim 2.5. Örülmüş zincir halkası

Resim 2.6: Örülmüş zincir halkası

2.3. Cicim Dokuma

Cicim tekniği düz bez dokuma arasına uygulandığı gibi bantlar halinde çizgili, kareli dokumalara veya atkı yüzlü yani kilim dokumalara da uygulanabilir. Desenleri sık olan cicimlere, yanlışlıkla zili de denilebilir.

Resim 2.7: Cicim Dokuma

Cicim: Çözgü, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle meydana gelen dokuma türüdür. Cicim atkı yüzü veya bez ayağı tekniğiyle dokunmaktadır.

Cicim dokumada;

- Zemini oluşturan atkı ve çözgüler çoğunlukla aynı renk ve kalınlıkta ipliklerdir.
- Atkı atıldıktan sonra, desenin durumuna göre ayrılan çözgü grubunu, çözgünün arkasından öne geçirilen desen ipliği üstten atlayarak arkaya geçer.
- Desen iplikleri dokumanın enini tamamlayacak şekilde, desenin durumuna göre çözgü ipliklerinin üstünden ve altından geçirildikten sonra arka yüzden çapraz olarak yukarıya geçer ve aynı yerden, bir sağa bir sola kayarak tekrar ön tarafa geçirip bekler. Bu arada çözgü grubuna dolanmış olur.
- Arkadan gelip öne geçen desen ipliklerini kolayca takip edebilmek için dokumanın tersinden dokunur. Bazen iki kişi ile dokunur. Desen takibine ikinci kişi yardımcı olur.
- Cicim dokuma ile heybe, sofranın altı, gelin çuvalı, hurç, minder, divan örtüsü, tandır örtüsü, namazlık, yaygı, yastık v.b yapılmaktadır.
- Köylerde eskiden çok sayıda dokuyucu olduğu biliniyor; siyah, pembe, beyaz renklerde dolaplı/kareli olan cicimin de dokunduğu, ancak günümüzde çok az kişinin dokumaya devam ettiği belirlenmiştir.
- Cicimin uzatması yaklaşık 5 m., eni göz kararı iki karış, üç parmak olmakta; dokunduktan sonra dört parça (şak-kanat) yan yana dikilerek kullanılmaktadır.

2.4. Cicim Dokuma Yaparken Dikkat Edilecek Noktalar

- Cicim dokuma yapmak için dokunacak ürün çeşidine göre tezgâh seçilir.
- Tezgâh temizlenerek dokumaya hazır hale getirilir.
- Desen hazırlanır
- Desene uygun çözgü ve atkı ip türleri ayarlanır.
- Desen ve dokuma boyutlarına uygun çözgü ipi geçirilir.(Bakınız Kırkitli dokumalarda çözgü hazırlama modülüne)
- Cicim dokumaya başlarken saçak payı bırakınız

- Çiti ve bez ayağı dokuması yapınız.
- Cicim dokumayı bitirirken önce bez ayağı dokuyunuz sonra çiti örgüsü yapınız ve en son olarak saçak payı bırakınız.
- Kareli kâğıdın her dik sırası bir çözgü ipliğinin, her yatay kare sırası bir atkı ipliğinin karşılığıdır.
- Dokuma yapılınc kareli kâğıttaki desenden daha basık bir desen ortaya çıkar
- Desen iplikleri küçük melik- yumak ya da kelebek yaparak kullanılır.
- Dokumanın arkasında büyük desen iplikleri birikmemelidir.
- Her renk için ayrı ayrı yumak kullanılmalıdır.
- Aynı renk grupları yukarı doğru çekilerek, yürütülerek dokuma yapılmalıdır. Büyük geçişler yapılmamalıdır.
- Çözgü ipliklerinin daralmamasına dikkat etmelidir.
- Dokumada daralma olmasın diye sağdan- soldan bir iple gerdirilerek tezgâha bağlanır.
- Dokumaya başlamadan evvel zincir halka örülmelidir.5–10 sıra düz bez ayağı dokuma yapılmalıdır.
- Desene göre dokuma işlemine devam etmelidir.
- Desen ipliği arkadan gelip öne geçen desen ipliklerini kolayca takip edebilmek için cicim dokumalar tersinden dokunur. Bu nedenle iki dokuyucu tarafından dokunur.
- Cicim dokumanın yüzeyinde sonradan iğne ile işlenmiş gibi kabarık desenler oluşur.
- Cicim dokumalarda, dokumanın yüzeyinde meydana getirilen desenler, ipliğin kalınlığına, inceliğine, serpme motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm almaktadır.
- Desen atıldıktan sonra bir sıra boş dokuma yapılır, kirkitle sıkıştırılır.
- Çerçeve tezgâhta kirkitin görevini tarak yapar.
- Ürünün ölçüsüne göre dokuma yapılır ve tamamlanır.
- Desen yerleştirme işi ve dokuma bitince 5–10 sıra bez ayağı dokuma yapılır ve zincir halka çekilir.
- Saçak payı bırakılarak dokuma tamamlanır.

2.5. Dokumayı Tezgâhtan Çıkartma

- Dokumayı tezgâhtan çıkartmadan önce hataları varsa bakılır.
- Giderilmesi mümkün olan hatalar tespit edilip düzeltilir.
- Leventler gevşetilir. Dokuma serbest bırakılır.
- Alt ucundan ve üst ucundan saçak payı bırakılarak çözgüler kesilir.
- Yavaş ve dikkatli olarak çözgüler leventlerden boşaltılır.
- Arkadaki atkı ipi uçları düğüm atılıp kesilir ve yok edilir.
- Kenar düzgünlüğü kontrol edilir.
- Saçaklarına bağlama teknikleri uygulanır.

2.6. Saçak Bağlama

Saçak: Dokuma kenarlarından taşan çözgü ipliklerini düğümleyerek veya bağlayarak elde edilir.

Saçak kullanılacak dokuma cinsine göre yün, pamuk, ipek gibi dokumada kullanılan ipliklerle hazırlanır. Genellikle dokumanın tezgâhtan çıktıktan sonra kalan çözüğü ipi uçlarından örülerek, bağlanarak veya bükülerek yapılır.

2.6.1.Saçak yaparken dikkat edilecek noktalar:

- Dokuma tezgâhtan çıkarıldıktan sonra istenilen saçak boyu tespit edilir.
- Fazlalıklar makasla düzeltilir.
- Saçak ipleri eşit sayıda gruplanır.
- İstenilen kalınlıkta iplik grupları bağlanır.
- Dokuma ile uyumlu ölçüde saçak bağlama ya da örme işlemi hazırlanır ve kesilir.
- Saçak uçlarının bozuk yerleri makasla kesilerek düzeltilir.
- Dokuma süslenmiş ve tamamlanmış olur.

2.7. Cicim Dokuma Örnekleri

Resim 2.8: Keçe ile cicim dokuma yelek

Resim 2.9: Cicim dokuma yelek

Resim 2.10: Cicim dokuma

Resim 2.11: Cicim dokuma

Resim 2.12. Cicim dokuma

Resim 2.13. Cicim dokuma

Resim 2.14. Cicim dokuma

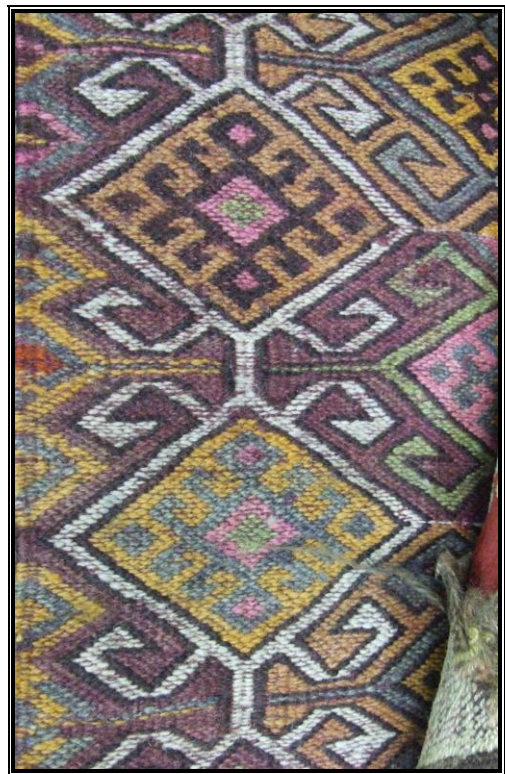
Resim 2.15: Cicim dokuma

Resim 2.16: Cicim dokuma

Resim 2.17: Cicim dokuma

Resim 2.18: Cicim dokuma

Resim 2.19.Cicim dokuma

Resim 2.20: Cicim dokuma

Resim 2.21. Heybe dokuma

Resim 2.22. Tezgâhta cicim dokuma

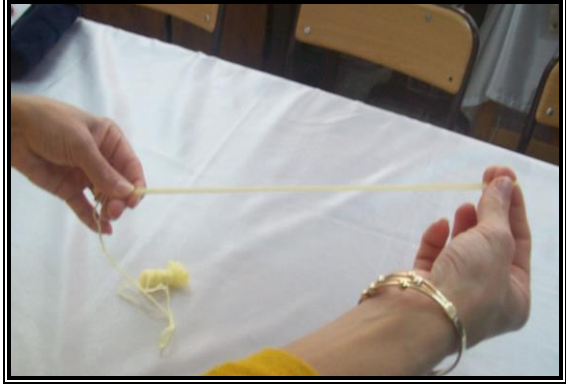

Resim 2.23. Cicim dokuma

Resim 2.24.Cicim dokuma

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıdaki işlem basamakları ve önerilerde belirtilen hususları dikkate olarak basit cicim dokuma tekniğini uygulayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Çalışma ortamını hazırlayınız.	➤ Aydınlık ve havadar ortam sağlayınız. ➤ Atölyede önlüğünüzü giyiniz. ➤ Kullanacağınız malzemeleri temin ediniz. ➤ Deseninizi belirleyiniz. ➤ Kullanacağımız atkı ipliklerinin renklerini belirleyiniz.
➤ Kullanacağımız atkı ipliğini 10 veya 15 cm. uzunluğunda yapacağımız dokumanın ölçülerine göre hazırlayınız.	
➤ İpliği dolama işlemi bitince iplik dağılmasın diye baş kısmından bağlayınız.	

- Desene göre zemin rengini çözgü ipliklerinin arasından bir alt, bir üst geçiriniz. Bez ayağı dokumada olduğu gibi.

- Atkı ipliklerini çözgü ipliklerinin 3 üstünden bir altından alarak deseni oluşturunuz.
- Her desen koyulan sıradan sonra bir sıra zemin renginden bez ayağı dokuma yapınız.

- Cicim dokumada bir iplik kaydırılarak desen oluşturulur.

- Aynı işlemleri tekrarlayarak dokumanızı devam ettiriniz.

- Başlangıçta olduğu gibi bez ayağı dokuma ve çiti örme yaparak dokumanızı bitiriniz.

- Cicim dokuma

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıda dokumayı tezgâhtan çıkartınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Dokumayı tezgâhtan çıkartınız.	➤ Dokumayı tezgâhtan çıkartırken dikkatli olunuz. ➤ Yavaş hareketlerle çözümleri leventlerden çıkartınız.
➤ Çözüm iplerinin düzgünlüğünü kontrol ediniz.	➤ Tezgâhtan çıkan dokumanın birkaç gün bekletilip çekmesini sağlayınız. ➤ Çözüm iplerinin gerginliğini kontrol ediniz.
➤ Saçak boylarını eşit şekilde kesip düzeltiniz.	➤ Bağlama yapmak için saçak iplerini düzeltiniz. ➤ Fazla uzun olanları kısaltınız.
➤ Bağlama şekillerinden birini uygulayınız.	➤ Saçak bağlama yöntemlerinden ürüne uygun olanı seçip uygulayınız. ➤ Örmeye – bükme ya da bağlama yöntemlerini uygulayınız.
➤ Bağlama yaptıktan sonra saçakların uçlarını kesip düzeltiniz.	➤ Hepsinin aynı boyda ve aynı kalınlıkta olmasına özen gösteriniz.
➤ Bitmiş ürün kontrolünü yapınız.	➤ Tezgâhtan dokumayı çıkarırken çözümlerin gerginliğini kontrol ediniz. ➤ Saçak uzunluğunu iyi ayarlayınız. ➤ Saçak bağlama şekillerinin ürünle uyumlu olmasına dikkat ediniz. ➤ Biten ürünlerin kenar temizliğini yapınız. ➤ Altta kalan ipuçlarını temizleyip düğüm atınız. ➤ Yapılan işlerinizi genel görünüm olarak son kontrolden geçirin.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan yerlere , verilen sorulara doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

1. () Çözü, atkı iplikleri arasına renkli desen iplikleri atılarak sıkıştırılmak suretiyle meydana gelen dokuma türüne denir.
2. () Cicim dokumada zemini oluşturan atkı ve çözüler çoğunlukla renk ve kalınlıkta ipliklerdir.
3. () Cicimin uzatması yaklaşık 5 m.- eni göz kararı iki karış üç parmak olmakta; dokunduktan sonra parça (şak-kanat) yan yana dikilerek kullanılmaktadır.
4. ()İki Atlamalı Cicim Dokumada desen iplikleri çözü üzerinden atlayarak ilerler.
5. () Cicim dokumaya başlamadan evvel halka örülmelidir
6. () Cicim deseni yerleştirme işi ve dokuma bitince sıra bez ayağı dokuma yapılır
7. () Atkı ve çözülerin eşit şekilde, birbirinin altından ve üstünden geçtiği dokuma türü bez ayağı veya düz dokumadır.
8. () Dokumayı tezgâhtan çıkarırken leventler gevşetilir. Dokuma serbest bırakılır.
9. () Saçak: Dokuma kenarlarından taşan çözü ipliklerini düğümleyerek veya bağlayarak elde edilir.
10. () Saçak ipleri farklı sayıda gruplanır.
11. () Cicim dokumayı bitirirken önce çiti örgüsü yapılır, sonra bez ayağı dokunur
12. () Saçak kullanılacak dokuma cinsine göre yün, pamuk, ipek gibi dokumada kullanılan ipliklerle hazırlanır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirmeye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Modül ile kazandığınız bilgileri, aşağıdaki soruları doğru veya yanlış olarak cevaplandırarak değerlendiriniz.

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. Bilinen en eski halı, M.Ö. 5-3 yüzyıllar arasında Orta Asya'da dokunan ve bulunduğu bölgenin adını alan halısıdır.
2. Düz kirkitli dokumalar, farklı dokuma teknikleriyle oluşturulmasına karşın genel olarak adıyla bilinmektedir.
3. Cicim dokumacılığında desenler oluşturulurken atkı iplikleri ve deseni takip eder.
4. Çözü ipe hazırlanırken dokuma yapılacak uzunluk tespit edilir. Elde edilen ölçünün üzerene payı ve fire payı ilave edilir.
5. Tezgâhın genişliği kadar olan ağacı, tezgâhın yan tahtalarının iç tarafındaki küçük tahta dayanaklara oturtulur.
6. Çerçeve tezgâhtaki gücü olarak da adlandırılır.
7. Desen dikey (çözgü) iplerle elde edilirse yüzlü dokuma adını alır.
8. Cicim atkı yüzlü veya bez ayağı tekniğiyle yapılır, desen ipinin atılış şekline göre atlamalı veya atlamalı olarak farklılık gösterir.
9. Cicim dokumada; Zemini oluşturan atkı ve çözümler çoğunlukla renk ve kalınlıkta ipliklerdir.
10. Saçak uçlarının bozuk yerleri kesilerek düzeltilir.
11. Arkadaki ipi uçları düğüm atılıp kesilir ve yok edilir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Doğru
3	Doğru
4	Yanlış
5	Yanlış
6	Doğru
7	Yanlış
8	Doğru
9	Doğru

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'ÜN CEVAP ANAHTARI

1	zincir
2	atkı
3	çiti
4	mekik
5	bez ayağı
6	iki
7	melik
8	uzun
9	dokuyu

ÖĞRENME FAALİYETİ-3'NİN CEVAP ANAHTARI

1	cicim
2	aynı
3	dört
4	iki
5	zincir
6	5-10
7	Doğru
8	Doğru
9	Doğru
10	Yanlış
11	Yanlış
12	Doğru

MODÜL DEĞERLENDİRME'NİN CEVAP ANAHTARI

1	pazirik
2	kilim
3	sıra
4	saçak
5	gücü
6	tarak
7	çözü
8	iki-üç
9	aynı
10	makasla
11	atkı

KAYNAKÇA

- AYTAÇ Çetin, Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları El Dokumacılığı Temel Ders Kitabı, Milli Eğitim Basımevi-İstanbul-1982.
- GÖRGÜNAY Neriman, Oğuz Damgaları ve Göktürk Harflerinin El Sanatlarımızdaki İzleri, T.C. Kültür Yayınları Sanat Eserleri 2002.
- DENİZ Bekir, Türk Dünyasında Halı ve Düz dokuma Yaygıları, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları 2000.
- ACAR BALPINAR Belkıs, Kilim, Cicim, Sumak Türk Düz Yaygıları, Eren Yayınları.
- DEMİR SÖNMEZ Tuna, El Dokumacılığı ve Çarpana Dokuma, T.H.K. Basım Evi 1995.
- YURTSEVEN Seçkin, İş Eğitimi Ev Ekonomisi Ders kitabı, 6-7-8 sınıflar Evos Basım Yayın Dağıtım Ankara-1998.